

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Vesna Pudrlja

UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ GOVORA

Diplomski rad

ZAGREB, rujan 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Vesna Pudrlja

UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ GOVORA

Diplomski rad

Mentor: Dr.sc. Vesna Mildner

ZAGREB, rujan 2016.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Vesna Pudrlja

Datum i mjesto rođenja: 17. kolovoza 1985, Zagreb

Studijske grupe i godina upisa: Fonetika / Kroatistika 2004.

Lokalni matični broj studenta: 135215

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskom jeziku: Utjecaj glazbe na razvoj govora

Naslov rada na engleskom jeziku: Music impact on the development of speech

Broj stranica:

Broj priloga:

Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1.

2.

3.

Datum obrane rada:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----

2.-----

3.-----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom

UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ GOVORA

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Vesna Pudrlja

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, -----

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Pozitivni učinci glazbe na razvoj djeteta	5
2.1. Ritam i intonacija	7
3. Govor.....	8
3.1. Razvoj govora	8
4. Poticanje govora	11
5. Brojalice	13
5.1. Govor u brojalicama.....	15
5.2. Govorena brojalica	15
5.3. Pjevana brojalica	16
5.4. Konkretna brojalica	17
5.5. Besmislena brojalica	18
5.6. Kombinirana brojalica	18
6. Brojalica kao sredstvo razvoja govora	19
6.1. Glazbene vrednote u službi govora.....	22
7. Glazbene igre	29
8. Zaključak.....	32
LITERATURA	33
Sažetak	34
Summary:	35

1.Uvod

„Govor je proces glasovne razmjene informacija između ljudi“ (Popov, 2010 : 211) i jedno od sredstava koja koristimo u komunikaciji. No, kako se govor razvija? Mnogi misle kako se govor razvija spontano i da na njega ne treba utjecati, no razna istraživanja pokazuju upravo suprotno. Na važnost poticanja govora upućuju mnogi znanstvenici i stručnjaci, što ću šire obrazložiti dalje u samom radu. Nadalje, mnogi stručnjaci povezuju govor i govorne poteškoće s poteškoćama u ponašanju (Ljubešić, 1993) što ni ne čudi. Dijete koje se ne uspijeva izraziti, koje ne može reći ono što želi, osjeća ili misli postaje frustrirano i nerijetko agresivno.

Prije nego što počne govoriti dijete mora usvojiti niz znanja i vještina, a društvo mu mora osigurati poticajnu okolinu. Jedno od najboljih sredstava za razvoj govora su dječje brojalice zbog ritma koji njima dominira, strukture koja se lako percipira i pamti te karaktera koji uključuje pravila. One su bliske i prirodne djeci i djeca ih rado izgovaraju, nerijetko smišljajući nove.

Osim brojalice razvoju govora pogoduju i glazbene igre koje su usko vezane uz pokret. Govor, ritam i pokret čine neodvojivu cjelinu kad govorimo o usvajanju jezika. Razina razvoja govora u djece izravno ovisi o stupnju formiranosti finih pokreta prstiju ruku. Kratke, ritmične pjesmice, koje se prate pokretima prstiju, ruku i tijela, pružaju vrlo dobru stimulaciju za razvoj govora te tako posredno utječu i na razvoj cjelovite ličnosti djeteta. (Velički, 2006)

Kako se već da naslutiti, u svom radu ću se baviti razvojem govora putem glazbe, odnosno o pozitivnim učincima koje ona ima na isti. Osim što pozitivno utječe na cijelo tijelo, glazbom se može pospješiti i razvoj govora.

2. Pozitivni učinci glazbe na razvoj djeteta

Da umjetnički sadržaji imaju velik utjecaj na cjeloviti razvoj djeteta poznato je još od antičkog doba, kada se i pojavio umjetnički odgoj. U atenskom odgojnom sustavu njegovale su se različite umjetničke discipline: govorništvo, glazbeno izražavanje – pjevanje i sviranje na kitari i liri, likovno izražavanje – slikanje i modeliranje.

O važnosti lijepog u odgoju prvi je upozorio Platon. On zastupa mišljenje prema kojem estetski senzibilitet djeluje na etičku dimenziju ličnosti i potiče dobrotu te tako omogućuje postizanje unutrašnjeg sklada ličnosti pojedinca. Osim Platona, pozitivan stav prema umjetničkim sadržajima u odgoju izrazio je i Aristotel. Prema njegovu shvaćanju, prisutnost umjetnosti u odgoju doprinosi razvoju cjelovite ličnosti (Mendeš i dr, 2012)

I suvremene alternativne koncepcije odgoja i obrazovanja: Montessori, Agazzi, Waldorf i Reggio posvećuju posebnu pozornost umjetničkom odgoju. Umjetničko izražavanje i stvaranje u kontekstu različitih pedagoških koncepcija odgoja i obrazovanja smatra se bitnom sastavnicom utjecaja na cjeloviti razvoj djeteta predškolske dobi. (Mendeš i dr, 2012)

Umjetnički sadržaji njeguju se i u današnje vrijeme, a stvaraju posebno ozračje u predškolskoj ustanovi. Kroz umjetnička područja razvija se kreativno mišljenje tj. fleksibilnost mišljenja, inventivnost, sklonost ka istraživanju, sposobnost da se postavljeni problem riješi na nov originalan način. Glazba je, u tom smislu, koristan način učenja, usavršavanja, razvijanja osobnosti i razvoja kreativnosti (Miočić, 2012)

Glazbeni odgoj važan je dio sveukupnog estetskog i umjetničkog odgoja, a utječe na cjelokupan afektivni, socijalni, kognitivni i psihomotorički razvoj djeteta. Glazbenim odgojem razvijaju se i glazbene sposobnosti poput shvaćanja i pamćenja melodije, percepcije ritma, shvaćanja tonaliteta, utvrđivanje intervala, uočavanja estetskog značenja glazbe i apsolutnog sluha. Razvoj glazbenih sposobnosti prati zakonitost psihofizičkog razvoja djeteta.

„Postoji devet faza razvoja glazbenih sposobnosti" (Miočić, 2012: 78) : faza slušanja (0-6 mjeseci), faza motoričke reakcije na glazbu (6-9 mjeseci), faza prve glazbene reakcije (9-18

mjeseci), faza prave glazbene reakcije (18 mjeseci – 3 godine), faza imaginativne pjesme (3-4 godine), faza razvoja ritma (5-6 godina), faza stabilizacije glazbenih sposobnosti (6-9 godina), faza estetskog procjenjivanja (11 godina) i glazbena zrelost (17 godina).

Za razvoj glazbenih sposobnosti, uz nasljeđe i angažiranost pojedinca, važno je najranije djetinjstvo i poticajna socijalna sredina. Mlađa djeca su poprilično fleksibilna i otvorena za recepciju glazbe te posjeduju iznimne sposobnosti reagiranja na širok raspon kvalitete zvuka (Miočić, 2012)

Glazbeni se odgoj povezuje s razvojem senzoričkih sposobnosti, prvenstveno slušnih sposobnosti, a razvoj sluha preduvjet je za razvoj govora. Glazbene aktivnosti poput pjevanja, glazbenih igara, pokreta uz pjevanje i uz glazbene igre, brojalica te slušanja glazbe glavna su sredstva glazbenog odgoja jer se njima, osim na glazbeni, može utjecati i na opći, estetski, moralni, tjelesni i intelektualni razvoj djeteta (Miočić, 2012)

Pjevanje smanjuje psihičku napetost koja često uzrokuje mucanje ili brzopletost kod djece predškolske dobi. Slušanjem pjevanja i samim pjevanjem dijete postiže ljepotu govornog i glazbenog izričaja. Razvoj osjećaja za melodiju obogaćuje intonaciju u govoru, čime se postiže sklad ritma i intonacije te omogućuje razumljivost poruke (Šmit, 2001). Ritam i intonacija dvije su najvažnije sastavnice, kako glazbe, tako i govora i kao takve su glavno sredstvo za koje primjenjujemo pri rehabilitaciji slušanja i govora u glazbenim i ritmičkim stimulacijama.

2.1. Ritam i intonacija

Ritam kao dio govora ili pjevanja, najstariji je oblik sporazumijevanja. Komunikacija ritmom starija je od samog govora, pa je time čovjeku i emocionalno bliža, automatiziranija i instinktivnija (Šmit, 1993). Ritam je baza svih uspavanki, brojalice, dječjih pjesmica, igara ritmom, plesa, puzanja, a onda i prvih koraka, te prvih riječi. Na jednak način pomoću ritma budimo riječi i kod djece oštećena sluha. Igre ritmova su jedne od postupaka u glazbenim stimulacijama, koje postavljaju temelj svim ostalim postupcima. Ritam u rehabilitaciji služi za određivanje i prepoznavanje distinkcije između glasova govora.

Intonacija je pri korekciji govora usko povezana s ritmom. Ono što je melodija kod brojalice i pjesmica, to je intonacija kod govornih struktura. Baš kao i ritam, i intonacija (ili melodija) je element bez kojeg nema ni pjevanja ni govora, ali pjevanje je zbog raznolikog tempa, dinamike i pauza mnogo zanimljivije za vježbu, pa time pridonosi angažiranosti djeteta, ali i različitim promjenama u tempu, dinamici ili pauzama u pjesmama ili brojalicama, možemo utjecati na korekciju grešaka u govoru djeteta.

Osim ritma i intonacije, tempo, dinamika i napetost su također važna glazbena izražajna sredstva, čije funkcije u glazbi primjenjujemo na govor.

3. Govor

„Razvoj govora predškolskog djeteta podrazumijeva formiranje i razvoj fonemskog sluha tj. sposobnosti razlikovanja glasova govora, artikulacije, vokabulara, gramatičkog oblikovanja govora i smislenog govornog izražavanja." (Popov, 2010: 211) Mnogi misle kako se govor razvija spontano i kako na njega ne mogu ili ne trebaju utjecati. To dakako nije istina jer djeca već od najranije dobi počinju razvijati svoj govor na temelju okoline koja ga okružuje, a u najranijoj dobi to su u prvom redu roditelji i najuža obitelj.

3.1. Razvoj govora

Govor je viša kognitivna aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima. Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječi, a njegova najvažnija funkcija je komunikacija. Za govornu artikulaciju potrebna su pluća, grlo, nos, usta, usne i jezik. Izgovorni su organi pokretni organi iznad grkljana. Oblikuju zvuk koji nastaje u grkljanu i sami proizvode zvukove. Omeđuju prostore ispunjene zrakom. To su govorne šupljine: Morgangijeve šupljine, nos, usta, usne, ždrijelo. Jezik je najpokretljiviji govorni organ. Pomicanjem jezika oblikuje se zrak istisnut iz pluća i tako se formiraju glasovi, riječi i rečenice. U izgovoru glasova sudjeluju i zubi, desni, tvrdo nepce, meko nepce, resica, donja čeljust te ždrijelo. Dobar glasovni govor preduvjet je za učenje pisanog jezika.

Aspekti razvoja govora su glasovni (fonološki) razvoj, rječnički (značenjski/semantički) razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski (pragmatički) razvoj i razvoj znanja o govoru (metalingvistička svijest).

Dva osnovna razdoblja govornog razvoja jesu predverbalno i verbalno razdoblje.

U predverbalnom razdoblju stvaraju se važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika. Prvo glasanje (krik) je spontano, refleksno i odraz je fiziološkog stanja djeteta - ugone ili neugode, te nema komunikacijske usmjerenosti. Rana interakcija djeteta i roditelja, gdje roditelji odgovaraju na gukanje djeteta, pa zatim zastanu i pružaju priliku djetetu da odgovori, pridonosi da se kod djeteta rano razvija svijest o izmjeni redoslijeda kao načina verbalnog odnosa s drugim ljudima. To je ujedno i jedna od osnovnih značajki govora kao komunikacijskog sredstva.

. Za razvoj govora od velike važnosti je slušanje. Dijete rano počinje uspostavljati slušnu kontrolu nad glasovima koje spontano proizvodi. Prvo se stječe kontrola nad intenzitetom glasa, zatim nad visinom glasa, a na kraju i nad izgovorom glasovnih sekvenci.

Oko prve godine počinje kombinacija glasova koji nalikuju artikuliranim riječima. Do druge godine života artikulacija glasova je nepotpuna, tek poslije treće godine počinje znatno napredovanje. Do kraja predverbalnog razdoblja dijete ovlada važnim funkcijama od kojih su od velike važnosti intonacija i ritam, a koje mu omogućuju lakše svladavanje materinskog jezika.

Verbalno razdoblje počinje pojavom prvih riječi, oko 12. do 18. mjeseca djetetovog života. Prve riječi su obično dvosložne, po vrsti imenice. Vokabular u djece je malen i ograničen, a želja da se o svemu govori velika, stoga djeca upotrebljavaju riječi koje znaju, čak i za sadržaje za koje još ne znaju riječi.

Krajem druge godine dijete oblikuje svoju prvu rečenicu koja se najčešće sastoji od dvije riječi koje su ključne za poruku koju daje, pritom izostavljajući nebitne riječi. Takav govor naziva se telegrafski govor. Od pojave prve rečenice počinje svladavanje gramatike i naglo napredovanje u razvoju govora.

U dobi od oko tri i pol godine dijete u govoru rabi sve vrste riječi, ima rečenicu od tri i više riječi, dobro vlada osnovnim govornim disanjem i primjenjuje glavninu gramatičkih pravila stoga možemo reći da je svladalo osnovu materinskog jezika.

Važno obilježje govora je i kreativnost. Dijete s navršene tri godine može smišljati priče i kreirati riječi stvarajući neologizme i izvedenice iz standardnog rječnika kojima popunjava svoj siromašan vokabular.

Od četvrte godine pa na dalje dijete dobro vlada govorom i voli govorne igre besmislenog sadržaja koje rado samo izmišlja. Također se rado igra uloga.

Djeca imaju poseban osjećaj za ritam i melodiju jezika, što im omogućuje da igraju različite jezične igre kao npr. sparivanje riječi po ritmu, kontrastu, rimi, pri čemu se vode fonetskom strukturom riječi, a ne njihovim značenjem.

Govor ima važnu ulogu u spoznajnom razvoju. Djeca u četvrtoj i petoj godini počinju postavljati pitanja i od velike je važnosti da im roditelji odgovore na ta pitanja jer se time

proširuje spoznaja djeteta, razvija znatiželja i spremnost na istraživanje. Odgovor potiče kreativan odnos prema učenju i spoznavanju.

U šestoj i sedmoj godini artikulacija glasova se čisti, a djeca rabe sve vrste riječi i rečenica, te je usvajaju sva gramatička pravila i iznimke.

Do osme i devete godine završava artikulacija, a najkasnije do desete godine automatizira se i uporaba morfoloških i sintaktičkih pravila u govoru.

Vokabular i kultura govorenja i pisanja razvijaju se cijeloga života (Starc i dr, 2004).

4. Poticanje govora

Na važnost poticanja govora upućuju mnogi znanstvenici i stručnjaci kao što su Velički, Jurić, Mendeš, Ivon, Pivac i dr. Smatram da je razlog tomu vidljivo opadanje jezične kompetencije mladih, kao i porast govorno-jezičnih teškoća. Kao uzrok tomu spominje se manjak komunikacije i nedostatak interakcije, utjecaj medija te neadekvatno zadovoljavanje dječjih potreba u predškolskom razdoblju, kao temelja za razvoj govora.

Postavlja se pitanje usvaja li dijete zaista govor samo govoreći ili su mu potrebni poticaji poput dobrog govornog uzora i kvalitetne govorne okoline, i prostora za govor. Određeno iskustvo, poticaj okoline i oponašanje nužni su preduvjet za razvoj govora, kao i urođena sposobnost za govor na temelju koje će se razvijati govorne sposobnosti. Da bi govor bio ostvaren, on mora biti upućen nekome i od nekoga prihvaćen i kao takav prepoznat. Poruka mora biti očitana i vraćena. U usvajanju govora u dječjoj dobi izuzetno je bitna socijalna povratna sprega jer djeca osim govoreći usvajaju govor i slušajući.

Govor dijete usvaja na temelju sadržaja koje mu roditelj ili odgojitelj, kao govorni uzor prezentira, kojima se sam raduje i za koje misli da su važni te o kojima s djecom razgovara.

Aktivnost kroz koju svako dijete najprirodnije uči jest igra. Igranjem dijete „izdvaja obrasce ponašanja iz realnog konteksta, te ih prakticira, varira i usavršava odvojeno od mogućih posljedica u realnom kontekstu" (Duran, 2003: 13).

Osim igre, prirodnu atmosferu usvajanja znanja stvara i učenje kroz melodiju i ritam.

Nedostatak govorne kompetencije dovodi do nesigurnosti, stoga govornu kompetenciju treba poticati, jednako kao i izražavanje i govorno stvaralaštvo. Kao što je već spomenuto, slušanje ima veliku ulogu u razvoju govora, kao i sadržaji koji se djetetu nude stoga su upravo brojalice jedan od najboljih načina pomoću kojih možemo utjecati na razvoj govora. Brojalice razvijaju slušanje i sadržajno su bliske i zanimljive djeci, stoga, u njima dječje govorno stvaralaštvo dolazi do najvećeg izražaja (Velički, 2009).

Stimulacije za poticanje glasanja kod gluhe ili nagluhe djece za svoju praktičnu zadaću imaju stvaranje fizičkih uvjeta za aktivnu stimulaciju glasanja, koje bi zapravo bilo imitacija onog instinktivnog, refleksnog, mehaničkog glasanja zdravo čujućeg djeteta. U

samom početku rehabilitacije to je stimuliranje krika novorođenčeta. To je krik za čije je ostvarenje potrebna suradnja čitavog tijela, jer je proizvod simultanog rada mišića tijela kao i mišića govornih organa, a ostvaruje ga protok zraka iz pluća preko grla i glasnica do usne šupljine. Osim rada tijela, na njega utječe i sam položaj djeteta u prostoru. Osim ovoga, i svako drugo glasanje rezultat je motoričke akcije, pa će se tako poticanjem motorike i kretanja poticati i glasanje.

Vježba kojom će se dijete poticati na glasanje, ovisit će o stupnju njegovog motoričkog, mentalnog, emocionalnog i fizičkog razvoja.

Pokreti će ovisiti o dobi djeteta i stupnju njegovih teškoća, što je ono manje ili što su djetetove poteškoće veće, to će pokreti rehabilitatora biti sporiji i nježniji, a glasanje afektivnije (Herljević i Posokhova, 2002). Svaki poticaj temeljen je na fizičkom i emocionalnom kontaktu. Kako su djeca u ovom stadiju rehabilitacije najčešće ona od 1,5 do 3 godine starosti, kontakt s njima znači jednostavne radnje koje uključuju pokret i ritam, poput ljuljanja u krilu ili na koljenima, zibanja na rukama, bacanja u vis ili spuštanja na pod, skakanja ili trčanja s promjenom ritma dinamike. Zajedničko svim tim radnjama jest što uključuju ritam i ritmičko ponavljanje, ali također osiguravaju i emocionalno zbližavanje s rehabilitatorom zbog prisnosti dodira kojim se ostvaruju. Sve takve vježbe moraju biti dovoljno zanimljive da se dijete zainteresira i sadržajno angažira, što će rezultirati i motoričkim i emocionalnim angažmanom, a naposljetku i glasanjem koje će sadržavati elemente govora i time izmjenjivati ritam, intonaciju i intenzitet pri glasanju, te različitost trajanja i tempo kojim se ono odvija. Sve takve vježbe prate pokreti, napetost tijela i položaj u prostoru koji odgovara određenoj visini, ritmu i intenzitetu glasanja. Sve takve vježbe će kasnije dovesti do dobre afektivnosti i pravilnog korištenja varijacija govornih elemenata pri govoru.

5. Brojalice

Zdravo čujuće dijete susreće se s glazbenim stimulacijama od samog rođenja i to putem uspavanki, brojalica, brojalica koje slijede ritmično njihanje na koljenima ili pljeskanje ručicama, u prvim pjesmicama i igrama prstima, a onda i prvim koracima i riječima, ali i vlastitim igrama koje uključuju ritmično pjevanje, skakanje, brojalice i slično (npr. preskakanje užeta, lastika, igre školice..).

Upravo se zato glazbene stimulacije nazivaju i **ritmom brojalica** jer povezuju aktivnosti koje se primjenjuju u rehabilitaciji s onima koje sudjeluju u prirodnom razvoju slušanja djeteta bez slušnih poteškoća (Guberina, 2010).

Brojalica je u igri svakodnevna pojava. Ona pomaže djetetu pri izboru igre, igrača, uloge u igri, redoslijedu igre i dr. Osim što je brojalica glazbeni govor, ona je i glazba metrike i ritma, odnosno pokreta i zbog toga je bliska djeci. Pošto je ritam ono najbitnije kod ove vrste glazbenih stimulacija, samo značenje brojalica nije toliko značajno, iako brojalice sa značenjem ipak utječu na usvajanje ispravnog ritma i boljeg izgovora rečenica u kasnijem govoru (Guberina, 2010).

Brojalica obogaćuje govornu komunikaciju i razvija glazbene sposobnosti, vještine i osobine djeteta kao što su: osjećaj individualnosti, pripadnost kolektivu, samoaktivnost i stvaralačke sposobnosti, doživljaj sebe u prostoru i vremenu. U glazbenom smislu ona utječe na razvoj rima, glazbenog pamćenja i intonacije te glazbenog sluha. S obzirom na karakter brojalice, njezine osnovne elemente: strogo određen ritam, što uključuje izrazitu izmjenu naglašenih i nenaglašenih doba i rimu, brojalica pozitivno djeluje na razvoj percepcije pojedinih glasova, na razvoj pamćenja i na razvoj fonološke osjetljivosti, koja je preduvjet za razvijanje kasnijih vještina čitanja i pisanja, što je čini optimalnim sredstvom za razvoj ne samo govora već i jezika.

No, prije svega, potrebno je izazvati pažnju djeteta, kako bi ono uopće slušalo tekst brojalice, a zatim ga i izgovorilo.

Prva faza je faza u kojoj rehabilitator izgovara tekst, a dijete ga prima, odnosno sluša. Ovaj se način rada koristi kad se prebrojavaju djeca izgovarajući brojalicu. Slogovi se izgovaraju više

puta i svaki put s vrlo bogatom intonacijom i jezičnim glasovima. U ovoj se fazi radi na usvajanju jednog glasa, koji se kombinira s vokalima. Jako je važno ponavljanje, jer je brojalice poruka koju djeca trebaju prihvatiti i pravilno izgovoriti. Pod pojmom pravilan izgovor podrazumijeva se izgovor u pravilnom registru, s ritmom koji daje pravilnu napetost.

U drugoj se fazi koristi postupak oponašanja i korekcije. Brojalice se u ovoj fazi koriste kao oblik grupnog rada. Rehabilitator izgovara tekst brojalice, a dijete ga oponaša. Često je potrebna intervencija rehabilitatora koji mora dijete pažljivo slušati i pratiti. Važno je i da dijete sluša samo sebe, pa je stoga potrebna upotreba mikrofona, koji će pojačati njegov glas. Nakon toga slijedi grupno oponašanje; sva djeca oponašaju rehabilitatora u isto vrijeme, a rehabilitator i dalje sluša svakoga od njih posebno, pazеći pritom da pogrešan izgovor jednog djeteta ne ugrožava izgovor drugog. Ovaj oblik rada je dobar jer ponavljanje brojalice zahtijeva djetetovu slušnu izgovornu aktivnost.

Posljednja faza je memoriranje brojalice. Sada se zahtijeva da dijete izgovori tekst brojalice napamet, poštivajući pritom sve jezične zakonitosti, povezujući sve elemente. Izgovor mora biti prirodan, riječi ne smiju biti isjeckane u slogove, a upravo je to povezivanje elemenata djeci vrlo teško. Dobra artikulacija ovisi o tome koliko se vježba i koliko je dijete fiksiralo određenu riječ ili malu rečenicu. Pokret je najbolje sredstvo u povezivanju elemenata i njihovom memoriranju i s obzirom na to optimalan kada treba memorirati veću strukturu. Pokret će pratiti izgovor, najaviti početak teksta i označiti odnos između duljine elemenata. U brojatici sastavljenoj od više rečenica treba izbjegavati silaznu intonaciju na kraju svake rečenice. Kada dijete zna napamet brojalicu, preuzet će ulogu rehabilitatora i, pomažući se pokretom, izgovarati tekst brojalice prebrojavajući djecu. Postupajući ovako, povećava se mogućnost da dijete brojalicu artikulira ispravno i da njegov izgovor bude što bolji i prirodniji (Drežančić, 1966).

5.1. Govor u brojalicama

Govor je sam po sebi ritmički određen. Tonove razlikujemo po visini, a izmjenu tonova prepoznavamo kao ritam. Međusobnim djelovanjem ritma i tona nastaje melodija, koja može biti pjevana ili svirana. U melodiji izgovoreni glasovi, tonovi i riječi mogu biti različitog trajanja i visine.

Jedna od mnogih prednosti brojalica je ta što se u brojalicama nastoji očuvati jezična pravilnost. Glazbeno ritmizirati ili glazbenim ritmom urediti postojeći red riječi znači zadržati njihov prirodni tijek. Glazbenim ritmom ne smiju se izmijeniti naglasci pojedinih slogova riječi. Bilo da su uglazbljene, ritmizirane ili samo obogaćene različitim visinama tonova, u brojalicama, slogovi riječi ili riječi u cjelini moraju zvučati jezično pravilno.

Osim poštivanja jezične pravilnosti brojalica je najprirodniji način dječjeg glazbenog izražavanja (Jurić i Sam Palmić, 2002).

5.2. Govorena brojalica

Brojalica je naglašeni spoj riječi i ritma, odnosno jezično-ritmička tj. govorno-glazbena struktura. Tonovi govorene brojalice razlikuju se u trajanju, jačini i boji, ali ne i u visini.

Govorena brojalica snažan je intelektualni i glazbeni poticaj. Ona razvija glazbene i govorne sposobnosti i vještine.

Primjer 1.

I - ZA BR - DA ŠI - RA, MA - LI MI - ŠIĆ SVI - RA.

Primjer 2.

O - JA, NI - NA, NE - NA, SI TRA - VO ZE - LE - NA.

Primjer 3.

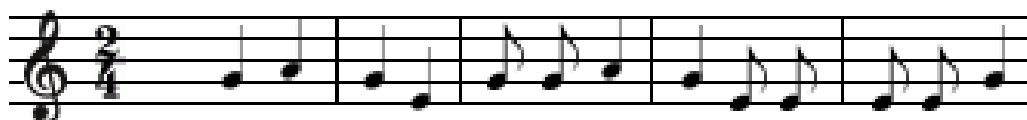
DI - VAN SI GRA - DE U ZA - LA - ZU SUN - CA I SVI - TA - NJU ZO - RE,

NAJ - DRA - ŽE RIJE - ČI NAJ - LJEP - ŠU PJE - SMU PJE - VA TI MO - RE.
(Jurić i Sam Palmić, 2002).

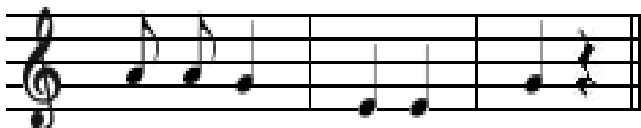
5.3. Pjevana brojlica

Za razliku od govorene brojlice, u pjevanoj se brojlici tonovi razlikuju i po visini. „Da bi neka brojlica bila pjevana mora imati bar dva visinom različita tona, a ponekad može imati i do četiri različita tona a da to još uvijek ne predstavlja pjesmu." (Jurić i Sam Palmić, 2002: 23)

Primjer 4.

HOP, HOP, HOP, HOP, HOP, HOP, HOP, HOP, LOP - TO, LOP - TO, HOP,

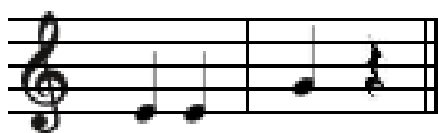

LOP - TO, HOP, HOP, HOP, HOP.

Primjer 5.

ŽIV, ŽIV, ŽIV, ŽIV, ŽIV, ŽIV, ŽIV, ŽIV, MA - LI VRA - BAC, ŽIV, ŽIV, ŽIV,

živ, živ, živ.

(Jurić i Sam Palmić, 2002: 24)

5.4. Konkretna brojilica

S obzirom na sadržaj, brojilice možemo podijeliti na konkretne ili racionalne i na besmislene ili iracionalne. Sadržaj konkretne brojilice svakom je djetetu razumljiv i on konkretizira određene situacije poput:

1. Zbivanja i svakodnevne situacije u djetetovoj okolini:

I - GRA - TI - SE VO - LIM - JA, KAD SE LOP - TA KO - TR - LJA.

2. Životinjske ljubimce:

MO - JA MA - CA PRE - DE KRAJ DR - VE - NE GRE - DE.

3. Prigodne situacije:

ŽE - LI - MO TI SVA - KI DAN, SRE - TAN KA - O RO - ĐEN - DAN!

4. Prirodne pojave:

SPU - STI - LA SE KI - ŠA, NA - LJU - TI - LA JE MI - ŠA!

5. Život prirode:

JED - NOG DA - NA I - SPOD TRA - VE NI - KNU - LE SU TRI
CI - KLA - ME.

6. Sredstvo odgoja:

RU - KE TRE - BA DO - BRO PRA - TI DA TE BO - LEST NE
ZA - HVA - TI!

Primjer 6.

TRAM - VAJ JU - RI U - LI - COM

DE - DEK PU - ŠI LU - LI - COM

PR - VA KU - ĆA PR - VI BROJ

TU STA - NU - JE DE - DEK MOJ!

5.5. Besmislena brojlica

Kod besmislene, odnosno iracionalne brojlice sadržaj nema nikakvo određeno značenje, pa to u stvari i nije pravi sadržaj, već niz slogova ili riječi koje ništa ne znače. Ti su slogovi u funkciji ritma ili se nižu u korist razvoja govora, odnosno pravilnog izgovaranja pojedinih glasova.

Primjer 7.

ŠI - RI ŠU - RU ŠA - RA ŠE, TI - KU TU - KU TA - KA TE (Jurić i Sam Palmić, 2002).

Primjer 8.

EN TEN TI - NI SAVA RAKA TI - NI.

SAVA - RAKA TIKA TAKA, BIJA BAJA BUF!

5.6. Kombinirana brojlica

U kombiniranoj brojlici sadržaj je sastavljen tako da se izmjenjuju konkretni i besmisleni dijelovi teksta. Takve se brojlice najčešće nalaze u pučkom izrazu.

Primjer 9.

E - CI, PE - CI PEC, TI SI MA - LI ZEC

A JA MA - LA VJE - VE - RI - CA, E - CI, PE - CI PEC (Jurić i Sam Palmić, 2002: 28).

6. Brojalica kao sredstvo razvoja govora

Osnivač verbotonalnog sistema Petar Guberina ističe kako je nužno promatrati činjenice i postupke u rehabilitaciji oštećenja sluha i govora te sustavno pratiti etape razvoja koje potiču bolje usvajanje materinskog ili stranog jezika (Guberina, 2010). Verbotonalna teorija temelji se na sposobnostima čovjeka kao cjelovitog bića u kojem neprestano postoji aktivnost između tijela i mozga, i upravo u području patologije slušanja i govora čovjek postaje veliki stvaralac i voditelj vlastite rehabilitacije.

Da bi olakšao produkciju govornih glasova, verbotonalni sistem koristi govorne strukture koje se temelje na ritmu brojalica i na tjelesnom ritmu. Ritam brojalica nazivamo još i glazbenim stimulacijama jer obiluje glazbenim vrednotama. Zajednički naziv glazbenih stimulacija i tjelesnog ritma je fonetski ritam. Fonetski ritmovi omogućavaju slušno oštećenom djetetu dobar izgovor, odnosno govor u kojem će biti zastupljene sve navedene osnovne strukturalne sastavnice govora. Za razvoj pravilnog govora djeteta, tj. za razumijevanje govora, uz ostalo bitne su dvije osnovne strukturalne sastavnice govora: ritam i intonacija. Ritam i pjevani glas vrlo su bliski i potrebni su za dobar i pravilan razvoj govora djeteta. Djeca već od samog rođenja doživljavaju i upijaju ritam slušajući uspavanke, igrajući se prstima, prvim koracima i riječima, uključivanjem u ritam života, uključivanjem u igre ritmova tj. pokretne igre i kroz brojalice. Na taj način dijete uči zapažajući svoju okolinu, imitirajući svoje roditelje, braću, prijatelje, ono prima ritam svoje okoline (Šmit, 2001).

Guberina ističe kako je ritam najvažniji u usvajanju jezika. On prethodi govoru i harmoniji tijela. Ritam je vodič u usvajanju dobrog govora, dok je tijelo najosjetljivije na niske frekvencije pa je prema tome i nosilac intonacije i najbolji učitelj govorne intonacije, osobito kod osoba s problemima govora. Ritmički pokreti odnosno pokreti osmišljeni na temelju tjelesnih osobina glasova govora potiču produkciju glasova zahvaljujući tim pokretima. Ljudsko tijelo uvelike pomaže u percepciji govora. Jednostavne promjene napetosti, koje se postižu oblicima tjelesnih ritmova mogu pomoći u boljoj percepciji bezvučnih i zvučnih suglasnika (Guberina, 2010).

Za razliku od ostalih metoda, koje su problemu kod čovjeka prilazile izvana, verbotonalna metoda rješava ga iznutra (Guberina, 2010). Na primjer, umjesto da se

usredotoči na najslabije očuvan dio slušnog polja pojedinca sa slabim sluhom i pokuša na njega djelovati pojačanjem intenziteta zvuka, što rezultira izrazitom neugodom i boli, ona se fokusira na najbolje očuvane dijelove čovjekovog slušnog polja. Na ostacima sluha, tzv. *optimalnim ostacima*, pronalazi se *optimalno slušno polje* osobe sa slušnim oštećenjima, što je zapravo mjesto gdje ta osoba najbolje čuje, a eliminiraju se one frekvencije na kojima su najveća oštećenja sluha. Osim optimalnog slušnog polja važan faktor kojim se određuje forma rehabilitacije tj. stimulacije slušanja i govora jest izbor putova (zračna, koštana ili tjelesna vodljivost) kojima će se podražaji provoditi (Pozojević - Trivanović, 1984). Nakon određenja svih faktora potrebnih za uspješnu rehabilitaciju, kreće se sa stimuliranjem slušanja čiji je zadatak da funkcionalno oformi i nove putove unutar dijelova slušnog puta koji će vršiti funkciju slušanja za koju prvotno nisu bili predodređeni, tako mijenjajući oštećene dijelove slušnog puta.

Zasluga da ikakva rehabilitacija uopće donosi rezultate, pripada, naravno, prirodi čovječjeg mozga, a sljedeće po važnosti je svakako ljudsko tijelo. Verbotonalna metoda pri rehabilitaciji iskorištava upravo povezanost tijela s mozgom, povezanost različitih dijelova tijela u smislu načina kojim akcije jednog dijela tijela utječu na reakcije njegovog drugog dijela.

U dobi od 4 do 6 godina dijete će u svom krugu tražiti i oblikovati svoj osobni ritmički izraz kroz razne ritmičke igre i brojalice. „Brojalice su izraz dječjeg ritma i vježba još nedovoljno oblikovanog govornog aparata.“ (Šmit, 2001: 17)

Prema Guberini društvo ima zadatak razviti sposobnosti djeteta, bebe, za komunikaciju tijelom, pogledom, gukanjem, gestom, ritmovima, intonacijama i situacijama, zapravo bez prave upotrebe riječi do prve godine života. Govor se ne može usvojiti bez afektivnog dodira s okolinom: urođena sposobnost za jezik bila bi mrtva mogućnost bez afektivne intervencije okoline. Govor se stvara i nastaje jedino ako postoje dobri biološki, sociološki i psihološki uvjeti. Bez toga dijete može ostati bez govora. Beba ritmovima, intonacijama, pauzama i tijelom i prije nego navrši šest mjeseci komunicira s okolinom. Afektivna okolina bebe i sama beba pridonijeli su razvoju dječjeg mozga, obogatili njegove mogućnosti oponašanja i simboliziranja te njegovu svijest o prisutnosti i odsutnosti neke osobe ili predmeta koje voli. Samo se tada i nakon toga mogao pojaviti govor, najprije u obliku jedne riječi (Guberina, 2010).

„Govorni jezik i zvučnost govora imaju važnu ulogu i to zbog dva razloga: prvo da bismo mogli razumjeti rečeno i drugo da bismo mogli dobro govoriti." (Guberina, 2010: 33)

U fazi razvoja govora, ritmički pokreti u prostoru razvijaju govorno pamćenje i usavršavaju govorni ritam. To se posebice vidi u dječjim brojalicama koje djeca često govore, pjevaju i recitiraju zajedno s ritmičkim pokretima, ritmičkim pljeskanjem u stalnim varijacijama prostora. Istodobno djeca vrlo rado skaču preko užeta, međusobno se preskakuju i slično, što stimulira vestibularni osjet koji određuje položaj tijela u prostoru, a istodobno je organ koji najbolje prenosi ritam i intonaciju. Tako prostor preko raznih osjetilnih organa postaje bogat izvor za razvoj govora. Važnost prostora za govor očituje se i u tome da ako dijete nije ovladalo ritmom hoda, ono ne može ovladati ritmom govora (Guberina, 2010).

Vestibularne vježbe u verbotonalnoj metodi nemaju zadatak samo rehabilitirati ravnotežu u osoba s vestibularnim oštećenjem (rjeđe centralne smetnje ravnoteže), već se posebno vrše vestibularne vježbe u funkciji razvijanja mehanizama za dobro slušanje i dobar govor kod osoba oštećena sluha, posebno djece.

Slika 1.

„U ovoj radionici učenici su kroz priču o Mimi i Yoyo radili vježbe vestibularne stimulacije, propriocepcije, ravnoteže, koordinacije oko-ruka i umirivanja, a sve to kroz zabavne pokrete, igru i vesele pjesmice." (http://centar-tomislavspoljar.hr/?page_id=6487)

„Da bi se oslobodio govor djece i razvilo njihovo pamćenje, gotovo nema boljeg sredstva od brojalice." (Šmit, 2001: 25) Brojalica prvenstveno služi za prebrojavanje. Dok jedno dijete broji rukom i zvukom, ostala djeca pažljivo slušaju, da ih netko nebi preskočio, pogrešno izbrojio ili prerano izbacio iz igre. Prema tome, osim što razvija govor, brojalice razvija i aktivno slušanje što je preduvjet za pravilan razvoj govora. Brojalica je također važna za razvoj osjećaja za prostor, ali i za pokret i vrijeme. Slušajući brojalicu nekoliko puta, dijete pamti vrijeme te može točno odrediti trenutak kada na njega dolazi red da izađe iz igre. Učeći trajanje dijete zna vremenski odrediti zadnju riječ, odnosno slog u brojatici. Dijete također pamti pokret i ritam pokreta, što izravno utječe na razvoj motorike koja je od iznimne važnosti. Bez razvoja pravilne motorike i njezine veze sa zvukom i pokretom nema dobrog govora. Dobro razvijena motorika omogućuje strukturiranje ritma i govora, omogućuje harmoničnost tjelesne napetosti što se očituje u dobroj intonaciji i intenzitetu glasa, utječe na spontanost kretanja i pokreta dijelova tijela u prostoru, a time i u govoru. Motorika omogućuje djetetu pravilan ritmički izričaj, njegov razvoj i napredak što je uvjet za ostvarivanje govora (Šmit, 2001).

6.1. Glazbene vrednote u službi govora

Petar Guberina u svojoj knjizi „Zvuk i pokret u jeziku“ ističe da su vrednote govornog jezika svi elementi lingvističkog izričaja koji se javljaju i ostvaruju u govoru i imaju svoju lingvističku vrijednost na osnovi zvuka i pokreta (Guberina, 1952). Vrednote govornog jezika: intonacija, ritam, intenzitet, napetost, pauza, tempo, gesta i realni kontekst. U vrednotama govornog jezika osjećamo nedjeljivu povezanost između glazbenih i jezičnih elemenata.

Osnovne strukturalne sastavnice govora su intonacija, ritam, intenzitet, napetost i vrijeme za pauzu. Te sastavnice povezane su s tijelom koje stvara govorne glasove kao rezultat pokreta. Bez pokreta nema zvuka. Tijelo je vrlo osjetljivo na niske frekvencije koje služe kao temelj za ritam i melodiju govora. One prenose ritam.

Intonacija označava određenu visinu na kojoj se izgovara svaki glas.

Intenzitet je usko povezan s intonacijom, a mi ih osjećamo u cjelini, ne odvajajući ih međusobno. Običnim uhom lakše razlikujemo nijanse tona u govoru nego nijanse intenziteta. U slučajevima kada istovremeno povećavamo ton i intenzitet, imamo dojam da se uglavnom mijenja ton, a ne i intenzitet.

Ritam je pravilna izmjena zvukova, odnosno organizirana vremenska struktura čije su osnovne značajke periodičnost i naglašavanje. Osim u izmjenama dužih i kraćih trajanja, ritam se manifestira i u izmjenama suprotnosti između napetosti i popuštanja, u promjeni jačih i slabijih naglasaka. Dva su osnovna govorna naglasaka: rečenični naglasak i naglasak riječi.

Glazbeni ritam određuju odnosi između zvukova različite jačine i trajanja. Ritam je puls i životna snaga melodije. Ritam daje karakter melodiji. No, naročita je osobina ritma što može postojati sam, bez ostalih glazbenih elemenata, dovoljan mu je samo zvuk pokreta, zvuk udarca ritma dok obratno, glazbe bez ritma ne može biti.

Vremenska trajanja glazbenih tonova označavaju se notnim znakovima

Slika 2.

Promjena jačih i slabijih naglasaka tj. izmjena teze i arze – naglašene i nenaglašene dobe

Slika 3.

Koja je uloga glazbenog ritma u funkciji razvoja govora?

U glazbenim stimulacijama primjenjuje se ritmička struktura koja sadrži logatome, ili logatome kombinirane s riječima koje imaju značenje. U oba slučaja ritam igra osnovnu ulogu, a to je ritam brojalice koji vrlo često predstavlja imitaciju prirodnih zvukova. Taj ritam ima za cilj da izazove kod osoba oštećena sluha dobru artikulaciju glasova i dobru percepciju, a zajedno s motorikom i pokretima koji prate brojalicu razvijaju još više osjećaj za ritam.

Prvi postupak po verbotonalnoj metodi u glazbenim stimulacijama je dati u glazbenoj strukturi distinkciju između glasova govora. Svaki glas je kompozicija određenih kvaliteta – trajanja, napetosti, intenziteta. Te karakteristike glasa bit će izražene određenim ritmom u glazbenoj strukturi.

Melodija je slijed tonova različite visine i trajanja koje se izvide uzastopno. Ona je sagrađena od intervala, odnosno visinskih razlika dvaju tonova. Svaki interval ima svoje izražajne karakteristike koje utječu na djelovanje melodije kao cjeline. Ono što je interval u glazbi, to je intonacija u govoru. Melodija pruža djetetu zvučnu stimulaciju koja razvija osjećaj za promjenu visine glasa, koja je uz razvoj percepcije ritma bitan faktor u pravilnom razvoju govora (Šmit, 2001). „Neurolozi ističu kako ćemo dobiti bolju percepciju melodije ako se uho vježba prije četvrte godine života.” (Šmit, 2001: 36) Da bi se postiglo da slušno oštećeno dijete razlikuje govornu intonaciju i da je primjenjuje u osobnom govornom izrazu, potrebno je stimulirati njegovo slušanje melodijom, pjevanjem tj. pjevanim glasom koji pruža djetetu jednu novu zvučnu stimulaciju, koja nema samo estetski karakter. Razvoj osjećaja za

promjenu visine glasa (zvuka, tona) jednako je važan kao i razvoj percepcije ritma. Jedno i drugo uvijek su povezani – nema govora bez ritma i intonacije.

Razvijen osjećaj za distinkciju melodije kao i sam pjevani glas služe za:

- korekciju glasova,
- u korekciji loše postiranog glasa, tj. u korekciji previsokog ili predubokog registra,
- korekciju timbra glasa

Dinamika je stupnjevanje glasnoće tonova. Dva osnovna, ali suprotna dinamička stupnja zovu se: piano (p) i forte (f). Ono što je dinamika u glazbi to je intenzitet i promjena intenziteta u govoru. Dinamikom razvijamo osjećaj za intenzitet koji nam služi u fonetskoj korekciji. U glazbenim stimulacijama, ovaj strukturalni faktor govora će se obraditi na taj način što će se u prvoj fazi rehabilitacije pomoću glazbenih govornih struktura (brojalica) pružiti dva osnovna, ali suprotna stupnja intenziteta, forte i piano, jer su oni slušno najzapaženiji. Poslije će se postupno prijeći na obradu finijih nijansiranja, a pokazalo se da je pjevani glas najpogodniji za to.

U slušno oštećene djece prisutne su, što se tiče intenziteta, dvije osnovne greške – ili jako viču (nagluhi) ili su pretihi (gluhi). U navedenim postupcima pokušava se intenzitet glasa djeteta svesti u normalne okvire, a potom postupno razvijati fina nijansiranja i gradacije u intenzitetu. Tako razvijen osjećaj služi nam u fonetskoj korekciji glasova.

Tempo je određena brzina kojom izvodimo glazbenu kompoziciju ili pjevamo neku melodiju. Ono što je tempo u glazbi to je vrijeme u govoru. Vrijeme pjevnice emisije je dulje u odnosu na govornu te kao takvo utječe na bolju percepciju i memoriranje. Mijenjajući tempo izvođenja melodije, mijenja se vrijeme emisije, no vrijeme emisije rehabilitatora ovisit će o realnim mogućnostima svake slušno oštećene osobe. Glazbene se stimulacije rade i grupno, jer su i dio školskog programa, a polazna točka bit će realne mogućnosti djece na koje će se kasnije nadograđivati nove. Zbog toga će glazbene strukture (brojalice ili dječje pjesmice) u kojima se mijenja vrijeme emisije doći u kasnijoj fazi rehabilitacije, ali će neki elementi promjene vremena poslužiti za korekciju i za distinkciju glasova.

Slika 4. (https://www.8notes.com/school/scores/voice/eci_peci_pecvoice.gif)

Eci peci pec

Serbian Trad.

The musical score is written on a single staff in 4/4 time. It consists of four lines of music, each with a measure number (1, 5, 9, 12) at the beginning. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across measures. The melody is simple and repetitive, using a limited range of notes (mostly quarter and eighth notes).

1 E-ci pe-ci pec Ti si ma-li zec A ja ma-la vje-ver-i-ca E-ci pe-ci pec

5 A ja ma-la vje-ver-i-ca E-ci pe-ci pec E - ci pe - ci E-ci pe-ci pec

9 E - ci pe - ci Ti si ma-li zec A ja ma-la vje-ver - i - ca

12 E - ci pe - ci pec A ja ma-la vje-ver - i - ca E - ci pe - ci pec.

Sheet Music from 8notes.com © Copyright 2014 Red Balloon Technology Ltd

Slika 4. ilustrira notni prikaz uglazbljene brojalice kao jednog od sredstava za korekciju izgovora.

Tempo kompozicije označen je također stupnjevima brzine: largo, moderato, allegro, vivace, presto...

U glazbenoj terminologiji načine izvođenja zovemo legato i staccato. U govoru će oni odgovarati opuštenijoj ili napetijoj formi – kvaliteti emisije. Pružajući ih slušno oštećenoj djeci pomoću ritamskih struktura, obogaćujemo njihovu kvalitetu govornog izraza, koje služe:

- u govoru
- u korekciji deformacija glasova (supstitucija zvučnih i bezvučnih glasova)
- u korekciji glasa (nazalnost)

Između glazbenih i govornih vrednota, nedvojbeno postoji čvrsta veza, a zadaća glazbenih stimulacija, odnosno brojalice je glazbenim vrednotama omogućiti produkciju govora sa svim njegovim strukturalnim sastavnicama.

Postupci u glazbenim stimulacijama koji omogućavaju govornu percepciju jesu:

- igre ritmova
- slogovi u ritmu brojalice
- ritmovi za korekciju glasova i grupe glasova
- uvođenje riječi i rečenice u ritmičku strukturu
- govorna struktura.

Igre ritmova, kojima ritam izlazi iz svoji prirodnih temelja (krikovi, slogovi, tepanje, ritmizirani slogovi praćeni pokretom) bude osjećaj za ritam. Razvijanje ritma pridonosi, između ostalog, bržem stjecanju automatizacije pokreta jer povećanje brzine i kvalitete pokreta istodobno smanjuje umor mozga. Osim toga ritam pridonosi otklanjanju ili ublažavanju govornih smetnji. Igrama ritmovima želi se postići spontanost ritmičkog izraza djeteta, uvesti dijete u svijet ritma, postići bogatstvo glasa, ispitati fonetske, ritmičke i motoričke mogućnosti djeteta i na osnovi toga graditi određene glazbene ritmičke forme (Šmit, 2001). Ritam je u brojalicama toliko dominantan da se ne osjeća potreba za melodijom. Ritmička struktura brojalice odražava porast napetosti prema svršetku teksta, odnosno prema posljednjem slogu koji je najodlučniji za igru. Brojalicom djetetu predstavljamo određeni glas sastavljen od jednog ili dvaju vokala da bi se olakšala percepcija i produkcija sloga. Brojalica kod koje ne postoji sadržaj naziva se iracionalna brojlica. U njoj postoje samo slogovi u ritmu bez ikakvog značenja, o čemu je već bilo riječi u 5. poglavlju ovog rada (v. str. 20). S druge strane tu su i osnovne brojalice. U njima ritam mora

nositi osnovne kvalitete glasa da bi mogao pružiti distinkciju jednog glasa od drugog. One su temeljene na obradi jednog glasa zbog lakše percepcije i distinkcije pomoću ritma.

Korekcija glasova prvenstveno ovisi o vrsti pogreške djeteta, bez obzira bila ona fonetskog karaktera ili percepcije glasa. Prilikom korekcije glasova koristit ćemo glazbene vrednote kojima ćemo promijeniti svoju kvalitetu emisije i na taj način ispraviti pogreške kod djeteta. To ćemo postići promjenom ritma, promjenom intonacije, pjevanim glasom i promjenom napetosti i intenziteta.

Uvođenje riječi ili rečenica u brojalicu je prvi prijelaz od glazbenog ritma prema govornom ritmu. Ovakva struktura brojalice sastoji se od iracionalnog dijela koji služi kao fonetska i ritmička priprema za drugi, govorni dio: riječ ili rečenicu. Na taj način stvara se nova cjelina

Govorne strukture u ritmu brojalice su strukture potpuno govornog karaktera, a nazivamo ih brojalicama jer su ritam i intonacija ostali primarni (Šmit, 2001).

7. Glazbene igre

Osim brojalice, za razvoj govora od velikog su značaja i glazbene igre. Glazba je snažno sredstvo komunikacije i samoizražavanja, dok pjevanje i ples uz glazbu pružaju djeci bogata iskustva.

Mithen (2006) navodi tri osnovna stanja ekspresije zajedničke glazbi i jeziku, a to su:

1. vokalnost – oboje se izražavaju vokalno
2. geste – gestikulacija i jezik gluhih koji nadopunjuju ili zamjenjuju govor, a kod glazbe to je ples ili bilo koja vrsta ritmičkog kretanja izvođena ne samo sukladno ritmu, već i melodiji glazbe
3. oboje se mogu zapisati

Ipak, dvije najvažnije sastavnice, kako glazbe tako i govora jesu **ritam** i **intonacija**. Oni su glavno sredstvo koje primjenjujemo pri rehabilitaciji slušanja i govora u glazbenim i ritmičkim stimulacijama, o čemu je već bilo riječi u drugom poglavlju.

Slušanje pjesama u ranoj dobi polaže temelj za sposobnost pjevanja. Pjevanje je oblik jezične stimulacije, pa će osim uživanja u aktivnosti, dijete usvajati i nove riječi.

Ples, odnosno kretanje uz glazbu doprinosi razvoju kreativnosti (Goldberg, 2003), ali i govora. Na povezanost pokreta i govora upućuju mnogi, a Velički navodi kako su pokreti ruku komplementarni pokretima oka, a impulsi koji se prenose od vrhova prstiju izravno utječu na centar za govor u mozgu (Velički, 2006).

Kod djece je, posebno u ranim godinama života, dominantna desna mozgovna polutka koja je u vezi s pokretom, ritmom, maštom, sanjarenjem, kreativnošću i cjelovitim mišljenjem, dok je lijeva mozgovna polutka zadužena za logički strukturirano i analitičko mišljenje. U njoj se nalazi centar za govor i povezana je sa zapamćivanjem riječi i rečenica (Velički, 2006).

Govor, ritam i pokret čine neodvojivu cjelinu kad govorimo o usvajanju jezika. Razina razvoja govora u djece izravno ovisi o stupnju formiranosti finih pokreta prstiju ruku. Kratke, ritmične pjesmice, koje se prate pokretima prstiju, ruku i tijela, pružaju vrlo dobru stimulaciju za razvoj govora te tako posredno utječu i na razvoj cjelovite ličnosti djeteta (Velički, 2006).

Primjer 10. (Šmit, 2001: 124)

KOLIKO JE SATI?

Tik, tak, tik, tak,

Koliko je sati?

Tik, tak, tik, tak,

Možemo li znati?

Dva sata, vodu piti!

Tri sata, suze liti!

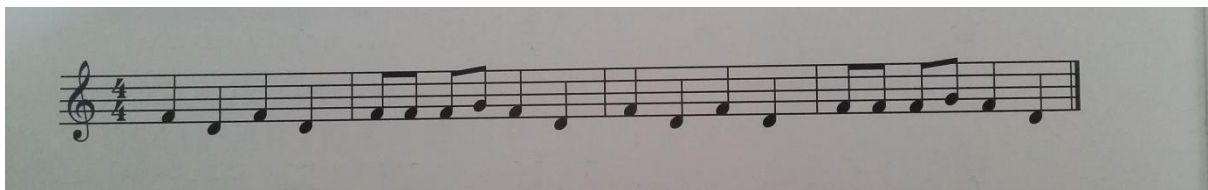
Četiri sata, dobar biti!

A u šest, što će biti?

Opis glazbene igre: Grupa djece stoji u krugu i pjeva pjesmicu uz kretanje ruku. Ruke opisuju radnju. Jedno dijete stoji sa strane slušajući. Kada se izgovori pitanje „Što će biti?“, dijete udara u gong ili veliku činelu, a grupa na zvuk udarca u gong staje na jednu nogu. Slijede zapovijedi djeteta koje stoji sa strane. Dijete kaže : „Skočite!“, djeca u grupi kreću skakati na jednoj nozi i govore: „Skačemo!“. Na ponovni zvuk gonga prestaje ta aktivnost i čeka se promjena zapovijedi.

Prvi dio igre je pjevan, a drugi dio govorni.

Slika 5. Notni zapis pjevanog dijela

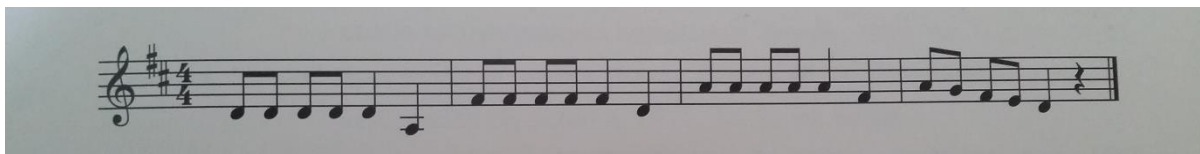
Primjer 11.

PRSTI HODAJU

1. Jedan prstić hoda, Jedan prstić hoda, Jedan prstić hoda, Trala, lala, la!	3. Jedna šaka hoda, Jedna šaka hoda, Jedna šaka hoda, Trala, lala, la!
2. Dva prsta hodaju, Dva prsta hodaju, Dva prsta hodaju, Trala, lala, la!	4. Dvije šake hodaju...
	5. Jedan lakat hoda...
	6. Dva lakta hodaju Trala, lala, la! Tu je igra gotova.

„Opis glazbene igre: Djeca pjevaju i povlače prst, prste, šake, laktove po čvrstoj podlozi pomičući ih na dobni ritam. Kada pjevaju TRALA, LALA, LA, zavrte dlanove ruku jedne iznad drugih u visini prstiju, prvo u umjerenom tempu pjesme, pa poslije sve brže i brže.“ (Šmit, 2001: 127)

Slika 6. Notni zapis glazbene igre

8. Zaključak

Bitna komponenta djetetovog razvoja je govor. Govor se razvija sustavno, suprotno mišljenjima mnogih koji smatraju da se govor razvija spontano i kako na njega ne mogu ili ne trebaju utjecati. Djeca trebaju obilje visokokvalitetnog govora, ali i poticajnu okolinu kako bi se govor razvio.

Zajedničke sastavnice glazbe i govora poveznica su između govornog i glazbenog svijeta, kako u neurološkom, tako i u praktičnom smislu.

Slušanje ima veliku ulogu u razvoju govora, kao i sadržaji koji se djetetu nude stoga su upravo brojalice jedan od najboljih načina pomoću kojih možemo utjecati na razvoj govora. Brojalica pozitivno djeluje na razvoj percepcije pojedinih glasova, na razvoj pamćenja i na razvoj fonološke osjetljivosti, koja je preduvjet za razvijanje kasnijih vještina čitanja i pisanja, što je čini optimalnim sredstvom za razvoj ne samo govora već i jezika.

Glazba djeluje blagotvorno na cijeli organizam i na bitna razvojna područja a posebno na razvoj govora. Glazbene i govorne vrednote dovedene su u vezu, te se jasno vidi kakav utjecaj ima glazba na razvoj govora. U fazi razvoja govora, ritmički pokreti u prostoru razvijaju govorno pamćenje i usavršavaju govorni ritam. Nadalje, djetetu je lakše prihvatiti govorno gradivo ako je ritmično i ako ga sebi može vizualno predložiti. Ritmične i slikovite stihove popraćene pokretom dijete uči spontano, bez naprezanja, zato što osjeća zadovoljstvo zbog procesa ponavljanja koji mu daje sigurnost.

LITERATURA

1. Drežančić, Z. (1966). *Ritmičke forme kao pedagoški postupci u rehabilitaciji sluha i govora*, Defektologija, 2, 2.
2. Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Osijek: Naklada slap
3. Goldberg, S. (2003). *Razvojne igre za predškolsko dijete*. Lekenik: Ostvarenje
4. Guberina, P. (1952). *Zvuk i pokret u jeziku*. Zagreb: Matica hrvatska
5. Guberina, P. (2010). *Govor i čovjek: Verbotonalni sistem*. Zagreb
6. Herljević I. i Posokhova I. (2002). *Govor, ritam, pokret*. Lekenik: Ostvarenje
7. Jurić, G., Sam Palmić, R. (2002). *Brojalica: snažni glazbeni poticaj*. Rijeka: Adamić
8. Ljubešić, M. (1993). *Poremećaji govora i ponašanja*. Defektologija, 29, 1.
9. Mendeš, B. , Ivon, H. , Pivac , D. (2012). *Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja*. Magistra iadertina
10. Miočić, M. (2012). *Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija odgojitelja*. Magistra iadertina
11. Mithen, S. (2006). *The singing Neanderthals – The origins of music, language, mind and body*. Cambridge: Harvard University Press
12. Popov, D. (2010). *Enciklopedija razvojinih igara za djecu od 3 do 7 godina*. Planet Zoe
13. Pozojević – Trivanović, M. (1984). *Slušanje i govor*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
14. Starc, B i dr. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga
15. Šmit, M. B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid
16. Šmit, B. (1993). *Muzičke stimulacije u verbotonalnoj metodi*. Zagreb: Centar SUVAG
17. Velički, D. (2006). *Ritam i pokret u ranom učenju njemačkog jezika*. Metodika, 7.
18. Velički, V. (2009). *Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću*. Metodika 18, 10, 1.
19. https://www.8notes.com/school/scores/voice/eci_peci_pecvoice.gif
20. http://centar-tomislavspoljar.hr/?page_id=6487

Sažetak

Utjecaj glazbe na razvoj govora

U radu se s različitih motrišta razmatra pozitivan utjecaj glazbe na razvoj govora, pri čemu se uzima u obzir porast broja govorno-jezičnih teškoća. U svrhu razumijevanja obrazlaže se razvoj govora od samog rođenja.

Ističu se pozitivni učinci glazbe kako na govor, tako i na cijelo tijelo. Cilj je istaknuti potrebu za odgovarajućim poticajima i razvojem poticajne okoline. Sukladno tome ukazuje se na važnost brojlica kao jednog od najboljih sredstava kojima se potiče govor, ali i ispravljaju se jezično-govorne teškoće u sklopu verbotonalnog sistema. U sklopu toga razmatraju se vrednote govornog jezika u kojima osjećamo nedjeljivu povezanost između glazbenih i jezičnih elemenata

U radu se nalaze i razni primjeri brojlica koje možemo koristiti u radu s djecom, ali i primjeri glazbenih igara koje su uz brojlice snažno sredstvo za poticanje razvoja govora.

Ključne riječi: predverbalna faza, verbalna faza, vrednote govornog jezika, ritam, brojlica, glazbene igre

Summary

The influence of music on the development of speech

This paper is considering the positive impact of music on the development of speech, from different points of view, which take into account the increase in the number of speech and language difficulties. The development of speech is explained from early age, for the purpose of understanding.

It emphasizes the positive effects of music on speech, and on the whole body. The purpose is to highlight the need for appropriate incentives and the development of a stimulating environment. In accordance with that, the importance of nursery rhymes is pointed as one of the best resources that encourage speech, but also language - speaking difficulties are being corrected within Verbotonal System.

As a part of that, the spoken language values are being considered, from which we feel an inseparable connection between music and language elements.

In this paper, there are various examples of nuresery rhymes that we can use to work with children, but also examples of musical games, which combined with nursery rhymes give a powerful tool for promoting the development of speech.

Keywords: *preverbal stage, verbal stage, spoken language values, rhythm, nursery rhyme, music games*